

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

МОЗГОВА АЛІНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 342.951

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА
ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Братков Сергій Іванович,

Національна академія внутрішніх справ,

доцент кафедри поліцейського права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Петков Сергій Валерійович,

Університет імені Альфреда Нобеля,

перший проректор з науково-педагогічної роботи

кандидат юридичних наук

Шкарупа Костянтин Вікторович,

Науково-дослідний інститут публічного права,

провідний науковий співробітник відділу проблем публічного права

Захист відбудеться 22 грудня 2020 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.03 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий 19 листопада 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. Г. Братель

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблематика розбудови ефективної вітчизняної системи адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина шляхом забезпечення їхньої належної реалізації та захисту з боку суб'єктів публічної адміністрації не втрачала актуальності на кожному з етапів розвитку державності нашої країни. Особливої ваги означене питання набуло впродовж останніх років, коли вперше з моменту проголошення незалежності України відбулися реальні спроби відійти від наслідування радянських принципів у функціонуванні органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Поступово змінюється й ментальність різних прошарків населення в контексті визнання пріоритету міжнародного права у внутрішньодержавній правовій системі, нормотворчій і правозастосовній діяльності, а також необхідності завершення в найстисліші строки процесів європейської та євроатлантичної інтеграції.

Викладене вище вкотре засвідчує значущість вивчення питання щодо подальшого стійкого розвитку громадянського суспільства з упровадженням людиноцентричної ідеології в доктрину адміністративного права. Постійні намагання сформувати і впровадити ефективну державну політику в цій сфері, активне реформування відповідних національних владних інституцій, безперечно, зумовили певні позитивні результати. Водночас на сьогодні означені зрушення мають короткостроковий і нестабільний ефект, що загалом не розв'язує комплекс наявних проблем. Адже значний бюрократизм і корумпованість посадових осіб під час здійснення ними службової діяльності, що нерідко поєднані із застосуванням недієвого адміністративно-правового інструментарію, який спричиняє зростання кількості правопорушень, не дає змоги якісно трансформувати відповідні вітчизняні правозахисні механізми в цивілізованому руслі.

Вказане виявляється в міжнародному й національному вимірах. У першому випадку йдеться про низку наданих за останній час рекомендацій і зауважень ООН, Ради Європи, інших міжнародних організацій щодо неналежного виконання вітчизняними органами виконавчої влади міжнародно-правових зобов'язань, нерідко формального здійснення роботи, передусім щодо запобігання порушенню суб'єктивних прав громадян і протидії корупції. Нині Україна входить до трійки лідерів за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини (за 2019 р. 8833 скарг), які здебільшого стосуються низької якості законодавства та практичної діяльності суб'єктів владних повноважень.

На внутрішньодержавній арені складна ситуація з питань ефективного здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод населення об'єктивується через результати системного моніторингу цієї сфери в межах діяльності компетентних посадових осіб та структурних підрозділів органів державної влади, функціонування Національного превентивного механізму тощо. Так, у щорічній доповіді за 2019 рік Уповноважений Верховної Ради України з прав людини констатував, що стан дотримання й захисту прав і

свобод людини та громадянина перебуває на досить низькому рівні. За цей період до національного омбудсмена звернулося 47,4 тис. осіб.

Зазначену проблему підтверджує також стійке зростання кількості адміністративних правопорушень у країні, коли їхніми жертвами стають найбільш незахищені верстви громадян. Так, протягом 2015–2019 рр. у середньому кількість повідомлень про вчинення домашнього насильства, переважно щодо дітей і жінок, становила понад 110 тис. на рік. Водночас особи з інвалідністю потерпають від дискримінації, порушення та обмеження їхніх прав і свобод фактично в усіх сферах суспільного життя. Саме тому суб'єкти владних повноважень мають низький рівень довіри серед громадян, адже згідно з результатами Загальнонаціонального соціологічного дослідження Центру Разумкова та Фонду «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва органам виконавчої влади довіряють 20,5 % опитаних, Національній поліції України – 47 %, патрульній поліції – 44,8 %, Службі безпеки України – 41,9 %, органам прокуратури – 18,7 %, Національному агентству з питань запобігання корупції – 18,9 %, судам – 12,9 %.

Загальнотеоретичні та практичні аспекти організації і здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина в Україні за участі органів виконавчої влади, передусім правоохоронних органів, та органів місцевого самоврядування останніми роками слугують предметом активних наукових пошуків низки вітчизняних учених, серед яких: В. В. Баштанник, О. І. Безпалова, А. І. Бондаренко, С. Г. Братель, С. І. Братков, В. В. Галуцько, М. В. Голуб, О. М. Гумін, О. В. Джафарова, О. Ю. Дрозд, О. М. Єщук, П. С. Клімушин, В. В. Коваленко, А. Т. Ковальчук, С. Ф. Константінов, О. В. Копан, М. В. Корнієнко, О. М. Коротун, А. Т. Комзюк, В. М. Кондратенко, О. П. Костюшко, О. В. Кузьменко, Є. О. Легеза, М. В. Лошицький, І. О. Луговий, Ю. В. Марущак, Р. С. Мельник, Р. В. Миронюк, С. В. Міловідова, А. П. Мілевський, О. М. Миколенко, І. Д. Пастух, С. В. Петков, А. О. Поліщук, П. М. Петровський, Р. А. Сербин, Є. Ю. Соболев, В. В. Сокурєнко, С. Г. Стеценко, В. В. Черней, А. Г. Чубенко, К. В. Шкарупа, В. В. Юровська та ін. Зазначені науковці загалом зробили вагомий внесок у науково-теоретичний розвиток засад забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних прав особи й відповідних складових адміністративно-правової доктрини України.

Водночас у працях цих учених означену тематику висвітлено досить фрагментарно та розкрито переважно її окремі аспекти. Крім того, їхні наукові дослідження поступово втрачають актуальність, що зумовлено стрімкими процесами реформування публічного сектору, імплементації норм міжнародного права й адаптації законодавства України до правового поля ЄС.

З огляду на викладене, постала потреба в розробленні оновленої моделі адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина з урахуванням демократичних стандартів прав людини, кращих сучасних практик з питань публічного управління, рекомендацій міжнародних організацій, а також за паритетної взаємодії органів публічної влади з інститутами громадянського суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Національної стратегії у сфері прав людини, схваленої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016, Стратегії національної безпеки України, введеної в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020, Порядку підготовки та реалізації плану заходів з виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1365, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 черв. 2016 р. № 474-р, Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, а також згідно з Основними напрямками наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. та Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2020 рік. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є формулювання поняття, з'ясування сутності, змісту, напрямів і форм адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, розкриття системи й адміністративно-правового статусу відповідних суб'єктів владних повноважень, характеристики ролі та місця інститутів громадянського суспільства, інших зацікавлених фізичних і юридичних осіб у цих процесах, а також вироблення рекомендацій та пропозицій з питань удосконалення вітчизняного законодавства в окресленій сфері.

Для досягнення вказаної мети необхідно виконати такі *задачі*:

- встановити сутність прав і свобод людини та громадянина, розкрити їхнє значення у сфері публічного управління;
- сформулювати поняття адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, з'ясувати її ключові завдання, ознаки і функції;
- схарактеризувати розвиток та сучасний стан державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;
- визначити й розкрити основні напрями адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;
- з'ясувати систему та окреслити повноваження центральних і місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;
- розкрити особливості і форми взаємодії громадськості з уповноваженими суб'єктами владних повноважень у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;
- проаналізувати міжнародно-правові стандарти й досвід у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;

– запропонувати оптимальні шляхи розвитку адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час забезпечення органами публічної влади належної реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина.

Предмет дослідження – адміністративно-правова охорона прав і свобод громадян в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертації є сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження. Методи *аналізу, синтезу, дедукції та індукції* спрямовані на всебічне розкриття науково-теоретичних і практичних засад адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина (розділи 1, 2). Використання *функціонального й системно-структурного* методів сприяло визначенню сутності, змісту, основних ознак, функцій і напрямів адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, а також формуванню системи компетентних органів публічної адміністрації в цій сфері (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2). Завдяки *герменевтичному та формально-догматичному* методам проведено аналіз вітчизняних та окремих зарубіжних нормативно-правових актів, а також здійснено систематизацію міжнародно-правових актів з окресленої проблематики (підрозділи 1.3, 2.1–2.3, 3.1). *Логіко-семантичний* метод уможливив формування та розвиток понятійно-категорійного апарату (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.3). Застосування *історико-правового* методу дало змогу визначити періодизацію розвитку державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина (підрозділ 1.3). Використання *порівняльно-правового* методу дозволило з'ясувати найбільш пріоритетні напрями запозичення позитивного зарубіжного досвіду в окресленій сфері (підрозділ 3.1). *Формально-юридичний та діалектичний* методи сприяли визначенню основних шляхів удосконалення законодавства з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина (підрозділ 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять: узагальнена практика центральних, місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини; аналітичні та статистичні матеріали Міністерства юстиції України, МВС України, Національної поліції України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю; узагальнені результати соціологічних досліджень Центру Разумкова, Фонду «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва та окремих громадських організацій; законодавчі акти України та держав-членів ЄС (Естонської Республіки, Республіки Болгарії, Республіки Польщі, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних досліджень з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина. У результаті проведеного

дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, основні з них такі:

вперше:

- сформульовано поняття, схарактеризовано сутність адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина на новітньому етапі здійснення адміністративної реформи й реалізації людиноцентричної ідеології в публічному управлінні України, а також з'ясовано основні функції такої охорони, до яких належать гуманістична, регулятивна, превентивна, профілактична, захисна, інформаційно-комунікативна та прогностична функції;

- визначено та розкрито головні складові адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, які реалізуються через адміністративну діяльність компетентних суб'єктів публічної адміністрації, що охоплює загальну складову (публічно-сервісна, контрольно-наглядова та попереджувальна діяльність) і спеціальну складову (адміністративно-юрисдикційна та адміністративно-юстиційна діяльність);

- з'ясовано зміст й основні форми взаємодії громадськості з владними інституціями у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, що передбачає три рівні: перший – безпосередня участь громадян у реалізації окремих напрямів правоохоронної функції держави; другий – здійснення громадського контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень; третій – вироблення компромісних рішень з метою забезпечення паритетності державних і суспільних інтересів у зазначеній сфері;

удосконалено:

- положення щодо структури та функціонального призначення кожного з елементів системи суб'єктів адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, що включає: 1) Кабінет Міністрів України; 2) центральні органи виконавчої влади: загальна група; спеціальна група; спеціалізована група; 3) правоохоронні органи; 4) місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; 5) адміністративні суди;

- систематизацію міжнародно-правових актів у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, які охоплюють ключові аспекти стосовно закріплення переліку прав і свобод людини, механізмів їхньої реалізації й захисту, правового статусу та діяльності органів публічної адміністрації, функціонування системи правоохоронних органів, особливостей застосування заходів адміністративного примусу;

- обґрунтування доцільності першочергового усунення недоліків, пов'язаних з невиконанням або неналежним виконанням положень відповідних міжнародно-правових зобов'язань України щодо членства в ООН, Раді Європи, інших міжнародних організаціях, європейських та євроатлантичних ініціатив, а також вітчизняних стратегічних планових документів, на підставі чого сформульовано низку пропозицій та рекомендації стосовно внесення змін і доповнень до законодавства з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;

дістало подальший розвиток:

- визначення сутності, змісту, класифікації та особливостей реалізації суб'єктивних прав людини, які окреслюють основоположний комплекс юридичних можливостей і свобод, притаманних усім індивідам від народження без жодної дискримінації, що закріплюються та розвиваються в національних законодавствах й залежно від специфіки певного правового поля додатково виражаються через права громадянина;

- науково-теоретичні підходи до визначення правоохоронної функції держави як сукупності пріоритетних напрямів діяльності державних інституцій об'єктивно обумовлених історичними, політичними, правовими, соціальними й іншими відповідними чинниками, з метою формування, розвитку та забезпечення існування безпечного і стабільного соціального середовища, прийнятного для одночасної належної реалізації державних, суспільних і приватних інтересів;

- твердження щодо змістового наповнення, особливостей формування та реалізації державної політики з адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, а також періодизації її розвитку після проголошення державної незалежності України, що включає такі періоди: перший – 1991–1996 рр.; другий – 1997–2003 рр.; третій – 2004–2013 рр.; четвертий – 2014–2020 рр.;

- характеристика зарубіжного досвіду окремих країн ЄС у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина з метою запозичення певних юридичних положень, які можуть бути використані у відповідному законодавстві України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції впроваджені та використовуються у:

- *правотворчості* – під час підготовки експертно-аналітичних матеріалів для відповідних комітетів Верховної Ради України з метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання з питань реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина (акт Інституту законодавства Верховної Ради України від 16 травня 2019 р. № 22/647-1-15);

- *правозастосовній діяльності* – для сприяння підвищенню ефективності практичної діяльності правоохоронних органів, органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина;

- *освітньому процесі* – під час занять з навчальних дисциплін «Адміністративне право і процес», «Публічне адміністрування», «Контрольна діяльність публічної адміністрації» (акт Національної академії внутрішніх справ від 24 травня 2020 р.);

- *науково-дослідній сфері* – у межах проведення наукових досліджень, спрямованих на розв'язання головних теоретико-методологічних проблем у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина (акт Національної академії внутрішніх справ від 16 липня 2020 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток

законодавства та проблеми правозастосування» (Київ, 8–9 липня 2016 р.), «Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті» (Львів, 20–21 жовтня 2017 р.), «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (Київ, 9–10 березня 2018 р.), «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (Харків, 15–16 березня 2019 р.), «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (Дніпро, 6–7 березня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, дві – в іноземних юридичних виданнях (Киргизька Республіка, Словацька Республіка), п'ять тез доповідей, які оприлюднено на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і шести додатків. Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок. Список використаних джерел налічує 240 найменувань, розміщених на 28 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими програмами й планами, мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, а також наведено відомості про апробацію матеріалів дисертації.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні засади адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Права і свободи людини та громадянина як об'єкт адміністративно-правової охорони»* проаналізовано вітчизняні й зарубіжні науково-теоретичні підходи до визначення поняття, сутності та змісту суб'єктивних прав індивіда. Доведено, що природні права людини є комплексом юридичних можливостей і свобод, які притаманні особі від народження та зафіксовані в приписах міжнародно-правових актів. Ці права обов'язково закріплюються в національному законодавстві й залежно від специфіки відповідної нормативної площини додатково виражаються в конкретній формі через суб'єктивні права громадянина певної країни. Водночас свободи людини торкаються тих сфер життєдіяльності держави та суспільства, які дозволяють особі самостійно визначати пріоритетну модель власної соціальної поведінки та вектори індивідуального розвитку без надмірного втручання навіть компетентних суб'єктів владних повноважень.

Наголошено на тому, що права і свободи людини та громадянина розрізняють не лише за певними галузями реалізації (політичні, особисті, громадянські, економічні, соціальні, культурні тощо), а й за сутнісним наповненням. Виокремлено позитивні та негативні права. У першому випадку

держава в особі уповноважених органів державної влади й органів місцевого самоврядування, окремі фізичні та юридичні особи зобов'язані у встановленому законодавством порядку здійснювати конкретні дії, надавати різноманітні блага відповідним категоріям громадян; у другому випадку вони зобов'язані дотримуватися юридичного обов'язку з учинення певних дій щодо особи. За цих умов держава здійснює правову охорону суб'єктивних прав населення за допомогою легального юридичного інструментарію, де чільне місце належить нормам адміністративного права як ключовому регулятору суспільних відносин у публічній сфері.

У підрозділі 1.2 «Поняття та сутність адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина» аргументовано тісний взаємозв'язок правоохоронної функції держави з охоронною. Такий симбіоз забезпечує стійкий зв'язок публічних органів влади з населенням задля створення найбільш оптимального охоронюваного осередку в суспільстві із застосуванням сукупності різносторонніх юридичних засобів. За цих умов здійснюється безконфліктна реалізація прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, недопущення їхнього порушення та захист у разі настання несприятливих обставин, зумовлених учиненням проступків. Наголошено на тому, що якісно побудована законодавча база дозволяє владним інститутам здійснювати ефективний державно-владний вплив на конкретні суспільні відносини.

Проаналізовано сучасні підходи до розуміння наукового та прикладного значення адміністративно-правової охорони суб'єктивних прав особи. Вона полягає в системному застосуванні комплексного адміністративно-правового інструментарію інституційного та нормативного характеру, спрямованого на створення прийняттого соціального середовища, у якому громадяни можуть безперешкодно здійснювати свої конституційні права та свободи з одночасним задіянням правозахисних механізмів, зокрема через притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, а також вжиття дієвих заходів з відновлення порушених чи обмежених прав.

Наведено перелік визначальних ознак адміністративно-правової охорони прав і свобод громадян, а також розкрито основні її функції, які найбільш актуальні на новітньому етапі європейської інтеграції України, зокрема: 1) гуманістична функція – реалізація юридичних гарантій дотримання в державі міжнародних стандартів прав людини, виконання міжнародно-правових зобов'язань у цій сфері; 2) регулятивна функція – створення за допомогою певних юридичних дозволів, заборон і зобов'язань належних умов для ефективного здійснення прав та свобод особи, повної реалізації адміністративно-правового статусу учасників відповідних правовідносин; 3) превентивна функція – здійснення цілеспрямованого правового впливу для вкорінення в суспільстві правосвідомості та правової культури з питань охорони прав і свобод особи; 4) профілактична функція – попередження адміністративних правопорушень, виявлення причин, що зумовлюють протиправні діяння, умов, які сприяють їхньому вчиненню, та вжиття відповідних заходів щодо усунення таких причин

і умов; 5) захисна функція – запобігання та протидія проступкам, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, відновлення порушених прав, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, недопущення повторного їх учинення; 6) інформаційно-комунікативна функція – підтримання паритетної взаємодії громадян з органами публічної влади під час здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод населення; 7) прогностична функція – збір, оброблення, аналіз й узагальнення всієї наявної інформації в цій сфері з метою формування ефективної моделі діяльності органів публічної влади, розроблення найбільш раціональних напрямів адміністративно-правового регулювання в цій сфері.

У підрозділі 1.3 *«Розвиток і сучасний стан державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина»* визначено, що з моменту проголошення Декларації про державний суверенітет України суттєво змінилися державні підходи до визначення ролі й місця прав і свобод громадян у галузі публічного управління. Первинне значення державоцентризму в діяльності публічних органів, яке дісталося в спадок з радянських часів, поступово трансформується в людиноцентричну модель. На сьогодні суб'єктивні права особи є фундаментом, на основі якого розвивається система адміністративно-правових засобів їхнього забезпечення та охорони, що повною мірою відповідає демократичним засадам суспільного життя в країнах ЄС. З'ясовано змістове наповнення, особливості формування та реалізації державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод громадян, а також запропоновано періодизацію її розвитку з 1991 року й донині, зокрема схарактеризовано відповідні чотири основні історичні проміжки.

Констатовано, що державна політика в аналізованій сфері транслюється через значний масив вітчизняних стратегічних програмних документів. На підставі аналізу останніх виокремлено дві взаємопов'язані складові державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, закріплені на законодавчому рівні. Загальносоціальна складова – нормативно-правові акти щодо: сприяння становленню громадянського суспільства; розвитку механізмів забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина. Інституційно-функціональна складова – нормативно-правові акти щодо: здійснення адміністративної реформи в Україні; особливостей реалізації публічного управління в різних галузях суспільного життя; розвитку правового статусу й реформування публічної адміністрації; здійснення децентралізації влади.

Розділ 2 «Організаційно-правовий механізм здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Напрями адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина»* розкрито пріоритети адміністративно-правової охорони прав і свобод громадян у нашій державі, які реалізуються через відповідну діяльність суб'єктів публічної адміністрації, що охоплює публічно-

сервісну, контрольно-наглядову, попереджувальну, адміністративно-юрисдикційну та адміністративно-юстиційну діяльність.

З'ясовано особливості сервісно-орієнтованого розвитку держави, що спрямований на зміну форм діяльності органів публічної влади з надання якісних адміністративних послуг як важливої складової механізму забезпечення прав і свобод населення. Проаналізовано функції центрів надання адміністративних послуг й окреслено етапи надання таких публічних послуг. На підставі аналізу відповідного законодавства України сформульовано висновок про те, що здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина в цій сфері передусім охоплює питання: реалізації права на нерухоме майно; реалізації права володіння і розпорядження земельними ресурсами; реалізації прав інтелектуальної власності; захисту прав дітей.

Доведено, що здійснення органами публічної влади контролю та нагляду є передумовою досягнення належного стану правопорядку і законності в державі й суспільстві, який дає змогу повною мірою реалізувати права та свободи громадян. Водночас організованість і системність цієї адміністративної діяльності дає змогу ефективно запобігати правопорушенням у сфері контролю, а також застосовувати заходи корегування або припинення таких діянь і недопущення їхнього повторення в майбутньому. Саме тому в системі адміністративно-правової охорони прав і свобод особи чільне місце належить профілактичній діяльності суб'єктів владних повноважень, головним завданням якої є попередження вчинення проступків. Наведено та розкрито основні сучасні методи й форми профілактики адміністративних правопорушень.

Окреслено виключну роль адміністративно-юрисдикційної діяльності публічної влади як складової правової охорони прав і свобод громадян, що охоплює два напрями, перший з яких передбачає виявлення та припинення адміністративних правопорушень. Завдяки цьому досягається належний стан соціального середовища та правопорядку, у якому першочергово реалізуються засади законності. Громадяни переконуються в оперативному втручанні держави в конкретні протиправні діяння, спрямовані на порушення їхніх прав і свобод, а також нейтралізації всіх відповідних негативних чинників. Водночас об'єктивне та своєчасне розслідування фактів учиненого проступку, збір необхідних матеріалів і доказів, притягнення винних до адміністративної відповідальності гарантує реалізацію засад справедливості в суспільстві, сприяє відновленню порушених прав, недопущенню вчинення нових і повторних адміністративних правопорушень тощо.

Проаналізовано інститут адміністративного судочинства, оскільки реальні правові можливості для громадян оскаржити неправомірні нормативно-правові акти, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень є важливим індикатором становлення громадянського суспільства. З огляду на зазначене, констатовано, що адміністративно-юстиційна діяльність, здійснювана відповідними судовими органами, сприяє гармонізації й повноті системи адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина.

У підрозділі 2.2 «Система й повноваження суб'єктів адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина» наголошено на тому, що первинне значення в публічному управлінні має Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади. Він спрямовує, координує і контролює діяльність цих органів, зокрема з питань забезпечення реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина. Висвітлено специфіку функціонування урядових уповноважених з прав осіб з інвалідністю та з питань гендерної політики, які опікаються захистом суб'єктивних прав осіб відповідних категорій.

Розглянуто адміністративно-правовий статус центральних органів виконавчої влади, які здійснюють загальний, спеціальний та спеціалізований владний вплив в означеній сфері. Акцентовано увагу на повноваженнях: Міністерства юстиції України як державного органу з широким спектром юридичних засобів щодо сприяння реалізації та захисту прав і свобод особи; Міністерства закордонних справ України та Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України – діють в умовах обмеженої юрисдикції органів державної влади України; державних служб, інспекцій та інших органів виконавчої влади, уповноважених на цілеспрямоване здійснення контрольних (наглядових) повноважень у певній сфері; Національної поліції України – державного органу, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод громадян, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, а також інших правоохоронних органів, зокрема Служби безпеки України, прокуратури України. Висвітлено місцевий рівень системи адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, представлених місцевими державними адміністраціями й органами місцевого самоврядування, а також окреслено повноваження адміністративних судів.

У підрозділі 2.3 «Місце й роль громадськості у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина» обґрунтовано, що в суспільстві та державі загалом склалася ситуація, коли сферу адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина нерідко сприймають як прерогативу компетентних органів публічної влади. Адже суб'єкти владних повноважень фактично самотійно формують і реалізують відповідну державну політику, визначають та розвивають основні юридичні засоби впливу на правовідносини й конкретне коло осіб, застосовують заходи адміністративного примусу тощо.

Зауважено, що реалії сьогодення передбачають урахування людиноцентризму у вказаних процесах, а отже, ключова роль належить інститутам громадянського суспільства, які тісно взаємодіють з владними структурами. Поступово громадяни України перестають бути лише об'єктами адміністративно-правової охорони їхніх прав і свобод, вони перетворюються на повноправних суб'єктів таких взаємин. У цей спосіб відбувається цивілізаційне перетворення усталених підвалин суспільного життя, уможлиблюється повноцінне дотримання основоположних конституційних приписів і міжнародних стандартів захисту прав людини.

Запропоновано три рівні участі громадськості у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод особи, зокрема: 1) безпосередня участь громадян у реалізації окремих напрямів забезпечення правоохоронної функції держави; 2) здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації ними правоохоронної функції держави; 3) здійснення постійної інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади й інститутів громадянського суспільства окремими фізичними та юридичними особами, спрямованої на вироблення компромісних рішень з відповідних питань.

Розділ 3 «Напрями вдосконалення адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Міжнародно-правові стандарти й закордонний досвід з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина»* здійснено ґрунтовний аналіз низки міжнародно-правових актів (декларації, пакти, конвенції ООН; конвенції, кодекси, рекомендації Ради Європи), які визначають ключові загальні та спеціальні приписи для цивілізованого світу у сфері адміністративно-правового забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних прав індивіда. Розглянуто документи, пов'язані із закріпленням і реалізацією правового статусу, здійсненням нормотворчої та правозастосовної діяльності органами публічної влади, зокрема правоохоронними органами. Задля покращення сприйняття системи та змісту міжнародно-правових стандартів адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина відповідні міжнародно-правові акти згруповано за чотирма напрямками.

Розглянуто нормативно-правові акти Естонської Республіки, Республіки Болгарії, Республіки Польщі, Федеративної Республіки Німеччини, Французької Республіки з означеної проблематики для виокремлення відповідного позитивного зарубіжного досвіду, який може бути корисний для вітчизняного законодавства та органів публічної влади, зокрема щодо: 1) запровадження системи моніторингу й оцінки якості надання адміністративних послуг на основі моделі загальної рамки оцінювання (Common Assessment Framework); 2) утілення в правозастосовній діяльності підрозділів поліції принципу «Community policing» з метою створення на місцевому рівні спільного безпечного середовища; 3) запровадження методики систематичного оцінювання безпекової ситуації на державному та регіональному рівнях, орієнтованої на задоволення потреб населення та вжиття заходів реагування в разі виявлення суттєвих негативних чинників у цій сфері; 4) здійснення профілактики адміністративних правопорушень шляхом урахування можливостей технології Інтернету речей.

У підрозділі 3.2 *«Шляхи розвитку адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина»* на підставі розгляду інформаційно-методичних, аналітичних і статистичних матеріалів міжнародних організацій, вітчизняних органів публічної влади й окремих посадових осіб констатовано, що наразі чинні юридичні механізми сприяння реалізації та захисту суб'єктивних прав громадян у нашій країні потребують удосконалення.

Аргументовано нагальність повного та своєчасного виконання низки міжнародно-правових зобов'язань України, положення яких закріплено у вітчизняних стратегічних документах, планах їхньої реалізації, що зумовлено сучасним станом здійснення євроінтеграційних процесів.

Проаналізовано положення Національної стратегії у сфері прав людини, Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю», Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року та інших відповідних документів. З'ясовано, що значна кількість запланованих завдань залишаються невиконаними чи виконаними лише частково, з огляду на що запропоновано певні кроки з розв'язання означеної проблематики.

Надано низку пропозицій і рекомендацій щодо внесення змін і доповнень до законодавства України, вказано шляхи оптимізації функціонування певних органів виконавчої влади у відповідній сфері. Зокрема, увагу зосереджено на такому: 1) розвиток демократизації законодавства із забезпечення реалізації та захисту права на мирні зібрання громадян й інститутів громадянського суспільства; 2) забезпечення високого рівня сприяння діяльності журналістів та ЗМІ, зменшення адміністративних перепон і бюрократії в цій сфері; 3) належне забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю; 4) продовження реформування правоохоронних структур і вдосконалення моніторингу за діяльністю органів поліції; 5) активізація заходів із запобігання та протидії корупції.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає у з'ясуванні сутності, змісту, напрямів, форм адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина на сучасному етапі реалізації євроінтеграційних процесів в Україні. За результатами дослідження сформульовано низку наукових положень та узагальнень, основними з яких є такі:

1. Сучасна вітчизняна адміністративно-правова доктрина передусім зумовлена стрімким розвитком і гуманізацією міжнародного права, процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України, що спонукає органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування до здійснення публічного управління на основі людиноцентричної ідеології. Вона ґрунтується на імперативі щодо служіння держави суспільству, зокрема через першочергову спрямованість функціоналу системи центральних і місцевих суб'єктів владних повноважень на ефективне здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина. Означене повною мірою стало можливим завдяки тому, що низка суспільно значущих подій останніх років суттєво прискорили витіснення застарілих радянських підходів у цій сфері. Завдяки демократичному людиноорієнтованому публічному управлінню в найближчому майбутньому має бути досягнута якісна соціально-правова трансформація держави з розвинутим громадянським суспільством, у якому домінуватимуть

основоположні засади верховенства права, рівноправної та партнерської взаємодії громадян з владними інституціями.

2. Адміністративно-правовою охороною прав і свобод людини та громадянина слід вважати передбачену положеннями адміністративного законодавства сукупність матеріальних і процесуальних правових засобів, спрямованих на створення умов для формування та розвитку стійкого соціального середовища, у якому досягається ефективне функціонування механізму реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина шляхом недопущення й усунення перешкод та бар'єрів щодо належного ступеня правореалізації, а також здійснення протидії і запобігання проступкам, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

Характерними особливостями адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина є такі: 1) реалізується суб'єктами, які здійснюють функції публічної адміністрації, з урахуванням положень міжнародних стандартів прав людини та норм адміністративного права України; 2) спрямована на весь комплекс загальних та спеціальних прав і свобод людини та громадянина, наведених і розкритих у Конституції України, а також гарантує повноцінне здійснення правового статусу учасників відповідних суспільних відносин; 3) передбачає встановлення й підтримання в суспільстві верховенства права, законності та правового порядку шляхом реалізації правоохоронної функції держави з урахуванням властивостей охоронної функції адміністративного права; 4) владно-розпорядчий вплив публічної адміністрації спрямований на підтримання функціонування дієвої моделі безперешкодної реалізації прав і свобод громадянина з одночасним недопущенням їхнього порушення чи обмеження іншими суб'єктами публічного та приватного сектору; 5) передбачає можливість застосування заходів адміністративного примусу, зокрема припинення протиправних діянь і покарання осіб, які вчинили правопорушення, а також відновлення становища, яке існувало до порушення чи обмеження права.

3. Упродовж останніх років науково-теоретичні й державні підходи до визначення сутності, змісту, форм, способів здійснення адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина з об'єктивних причин активно вдосконалюються. Основними етапами розвитку відповідної державної політики за період державної незалежності України є такі: 1991–1996 рр. – започатковано системний відхід від радянської адміністративно-правової доктрини, розроблено основоположні нормативно-правові акти з питань реалізації та захисту прав і свобод особи; 1997–2003 рр. – започатковано втілення в практичну площину концептуальних засад адміністративної реформи, яка передбачає формування ефективної організації виконавчої влади, розвитку з урахуванням практики країн ЄС щодо місцевого самоврядування, запровадження людиноцентричної ідеології функціонування публічної влади; 2004–2013 рр. – активне сприяння розвитку громадянського суспільства в контексті європейської інтеграції України, суттєве розширення переліку й удосконалення системи адміністративно-правових засобів реалізації та захисту суб'єктивних прав населення; 2014–2020 рр. – підписання Угоди про асоціацію

між ЄС та Україною зумовило необхідність в імплементації міжнародно-правових актів в означеній сфері й адаптації вітчизняного законодавства до правового поля ЄС; основний акцент зміщено на суттєве реформування галузі публічного управління та системи правоохоронних органів, а також удосконалення адміністративно-правового механізму охорони прав і свобод людини та громадянина.

4. На підставі визначення сутності адміністративно-правової охорони прав і свобод особи як сукупності відповідного юридичного інструментарію, спрямованого на забезпечення їхньої реалізації та захисту, встановлено, що вказана діяльність охоплює загальний і спеціальний вектори. У першому випадку йдеться про публічно-сервісну, контрольно-наглядову та попереджувальну діяльність органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування. У другому випадку, коли не вдалося запобігти вчиненню правопорушення, реалізуються адміністративно-правові засоби захисту. Вони здебільшого об'єктивуються через адміністративно-юрисдикційну діяльність з можливістю застосування комплексу заходів адміністративного примусу та притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.

Адміністративно-правова охорона прав і свобод людини та громадянина має як горизонтальне, так і вертикальне вираження. Адже порушувати чи обмежувати суб'єктивні права громадян можуть не лише фізичні та юридичні особи, а й власне органи публічної влади. Тому задля забезпечення верховенства права, законності й справедливості в суспільстві та державі в усіх цивілізованих країнах світу існує інститут адміністративного судочинства. Адміністративно-юстиційний захист має на меті, з одного боку, покарання винних суб'єктів владних повноважень, з іншого – відновлення порушених прав особи й недопущення рецидивності, що зрештою є одним з ключових завдань правоохоронної функції держави в сучасних умовах демократизації суспільства.

5. До процесів організації та здійснення в Україні адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина долучені більшість органів публічної влади. Систему цих суб'єктів владних повноважень становлять: 1) Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади, що здійснює владу безпосередньо та через центральні, місцеві органи виконавчої влади; 2) центральні органи виконавчої влади за такими групами: загальна група, що охоплює більшість органів виконавчої влади, які реалізують відповідну діяльність у межах своєї компетенції; спеціальна група – Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України; спеціалізована група – центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямована на здійснення контрольних (наглядових) повноважень; 3) правоохоронні органи, які наділені правом застосовувати заходи адміністративного примусу, здійснювати інші заходи щодо профілактики, запобігання та припинення вчинення протиправних діянь; 4) місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, які через реалізацію власних і делегованих повноважень найкращим чином здійснюють

адміністративно-правову охорону суб'єктивних прав населення з урахуванням специфіки певної місцевості; 5) адміністративні суди.

6. Участь громадськості у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод населення включає три рівні, де перший рівень передбачає безпосередню участь громадян у реалізації окремих напрямів правоохоронної функції держави. Найбільш традиційною формою такої участі є діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону. Вони самостійно виконують завдання превентивного та профілактичного характеру, а також спільно з органами поліції протидіють протиправним діям на певній території їхнього проживання, роботи тощо. Іншою формою участі є діяльність громадських помічників дільничних офіцерів поліції. Другий рівень – здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування під час реалізації ними правоохоронної функції держави в різних формах, зокрема таких як моніторинг, громадська експертиза, правова експертиза нормативно-правових актів. Третій рівень пов'язаний з інформаційно-комунікативною взаємодією органів публічної влади й інститутів громадянського суспільства, окремими фізичними та юридичними особами, спрямованою на вироблення компромісних рішень в окресленій сфері через консультації з громадськістю, публічні громадські обговорення, громадські слухання; реалізацію спільних проєктів, програм і заходів; функціонування громадських рад при центральних органах виконавчої влади.

7. Першоджерелами природних прав людини є сукупність ключових міжнародно-правових актів, які визначають базовий перелік та особливості процедур реалізації й захисту суб'єктивних прав особи без дискримінації за будь-якими ознаками. За останні десятиліття також досить суттєво розвинувся нормативний масив щодо функціонування суб'єктів владних повноважень у цій сфері. Нині міжнародно-правові стандарти щодо адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина означені в положеннях значної кількості відповідних міжнародно-правових актів, які утворюють певну систему: 1) щодо закріплення переліку та змісту загальних і спеціальних прав та свобод людини і громадянина, головних механізмів їхньої реалізації та захисту в державі; 2) щодо правового статусу, організації здійснення діяльності органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування із забезпечення суб'єктивних прав особи; 3) щодо функціонування системи правоохоронних органів, а також здійснення ними внутрішньої та зовнішньої адміністративної діяльності; 4) щодо особливостей застосування заходів адміністративного примусу, притягнення осіб, які вчинили правопорушення, до юридичної відповідальності, відновлення порушених прав.

8. Нині наша держава знаходиться на етапі переходу від державоцентричної до людиноцентричної моделі функціонування органів публічної влади. Цей шлях є досить складним і тривалим, що потребує кардинальної перебудови всієї системи публічного управління та суттєвого якісного оновлення адміністративного й іншого суміжного законодавства. З огляду на зазначене, перегляду потребують чинні засади адміністративно-

правової охорони прав і свобод людини та громадянина. Передусім слід зосередитися на ключових напрямках розвитку нормативної та інституційної складової національного механізму забезпечення реалізації і захисту суб'єктивних прав населення. У цьому контексті пріоритетного значення набуває остаточне виконання міжнародно-правових зобов'язань України, що випливають з угод у межах міжнародної співпраці, із членства у відповідних міжнародних організаціях, реалізації всіх пунктів вітчизняних стратегічних планових документів у цій сфері.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мозговая А. А. Сущность и особенности административной деятельности органов публичной власти по охране прав и свобод человека и гражданина. *Право и политика*. 2018. № 4. С. 269–274.
2. Мозгова А. А. Місце та роль адміністративних послуг у системі адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Юридична наука*. 2019. № 3. С. 122–128.
3. Мозгова А. А. Поняття та сутність адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Юридична наука*. 2019. № 5. С. 107–113.
4. Мозговая А. А. Права и свободы человека и гражданина как объект административно-правовой охраны. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 6/2. Р. 209–215.
5. Мозгова А. А. Провадження в справах про проступки як складова адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Наукові записки*. 2019. Вип. 7. Спецвипуск. (Серія «Право»).
6. Мозгова А. А. Розвиток і сучасний стан державної політики у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 131–137.
7. Мозгова А. А. Особливості та зміст партнерства органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства у сфері адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 лип. 2016 р.) Київ : Центр прав. наук. дослідж., 2016. С. 98–101.
8. Мозгова А. А. Шляхи розвитку публічно-сервісної діяльності органів публічної влади в контексті адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Актуальні завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 20–21 жовт. 2017 р.). Львів : Центр правн. ініціатив, 2017. С. 45–48.
9. Мозгова А. А. Поняття та зміст адміністративно-правових засобів охорони прав і свобод людини і громадянина. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9–10 берез. 2018 р.). Київ : Центр прав. наук. дослідж. 2018. С. 51–54.

10. Мозгова А. А. Контрольно-наглядова діяльність органів публічної влади як складова адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 берез. 2019 р.). Харків : Асоціація аспірантів-юристів, 2019. С. 88–90.

11. Мозгова А. А. Поняття, ознаки та функції адміністративно-правової охорони прав і свобод людини і громадянина. *Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 6–7 берез. 2020 р.). Дніпро : Прав. світ, 2020. С. 77–80.

АНОТАЦІЯ

Мозгова А. А. Адміністративно-правова охорона прав і свобод громадян в умовах євроінтеграції. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020.

У дисертації розкрито сутність, зміст, перелік прав і свобод людини та громадянина, передбачених положеннями основоположних міжнародно-правових актів і Конституції України, а також встановлено їхню роль та місце у сфері публічного управління. Сформульовано визначення поняття адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина, з'ясовано її ключові завдання, ознаки та функції. Схарактеризовано розвиток і сучасний стан вітчизняної державної політики щодо адміністративно-правової охорони прав та свобод особи. Окреслено повноваження центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування в цій сфері. Розкрито особливості й форми взаємодії громадськості з уповноваженими суб'єктами владних повноважень з питань адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина. Проаналізовано міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід щодо адміністративно-правової охорони прав і свобод людини та громадянина. Запропоновано пріоритетні шляхи розвитку адміністративно-правової охорони прав і свобод громадян на новітньому етапі здійснення євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: адміністративно-правова охорона, адміністративні правопорушення, адміністративне судочинство, громадськість, державна політика, євроінтеграція, міжнародно-правові акти, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, права і свободи людини та громадянина, правоохоронні органи, суб'єкти публічної адміністрації.

АННОТАЦИЯ

Мозговая А. А. Административно-правовая охрана прав и свобод граждан в условиях евроинтеграции. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2020.

В диссертации установлена сущность, содержание и особенности реализации субъективных прав. Сформулировано понятие административно-правовой охраны прав и свобод человека и гражданина, выяснено ее ключевые задания и признаки. Под ней предложено понимать предусмотренную положениями административного законодательства совокупность правовых средств, направленных на создание условий для формирования и развития стойкой социальной среды, в которой достигается эффективное функционирование механизма реализации и защиты прав и свобод граждан путем недопущения и устранения препятствий относительно надлежащей степени правореализации, а также осуществления противодействия и предотвращения проступков, привлечения виновных лиц к административной ответственности. Раскрыты основные функции такой правовой охраны.

Выяснены особенности формирования и реализации государственной политики относительно административно-правовой охраны прав и свобод человека и гражданина, а также предложена периодизация ее развития после провозглашения государственной независимости Украины, которая включает такие периоды: первый – 1991–1996 гг., второй – 1997–2003 гг., третий – 2004–2013 гг., четвертый – 2014–2020 гг.

Доказано, что административно-юрисдикционная деятельность охватывает два направления, первый из которых предусматривает выявление и прекращение административных правонарушений. Благодаря этому достигается необходимое состояние социальной среды и правопорядка. С другой стороны, объективное и своевременное расследование фактов совершенного проступка, сбор необходимых материалов и доказательств, привлечения виновных лиц к административной ответственности гарантирует реализацию принципов справедливости в обществе, способствует возобновлению нарушенных субъектных прав.

Система субъектов административно-правовой охраны прав и свобод человека и гражданина изложена таким способом: Кабинет Министров Украины; центральные органы исполнительной власти, которые реализуют соответствующую деятельность в пределах своей компетенции; правоохранительные органы, которые наделены правом применять административное принуждение, осуществлять другие мероприятия относительно профилактики, предотвращения и прекращения совершения противоправных деяний; местные государственные администрации и органы местного самоуправления; административные суды.

Раскрыты особенности и формы взаимодействия общественности с уполномоченными субъектами властных полномочий в сфере административно-правовой охраны прав и свобод человека и гражданина, который включает три уровня. Первый уровень – непосредственное участие граждан в реализации отдельных направлений правоохранительной функции

государства; второй уровень – осуществление общественного контроля за деятельностью субъектов властных полномочий; третий уровень – выработка компромиссных решений с целью обеспечения паритетности государственных и общественных интересов.

Осуществлена общая систематизация международно-правовых актов в сфере административно-правовой охраны прав и свобод человека и гражданина. Также характеризуется заграничный опыт отдельных стран ЕС в отмеченной сфере с целью заимствования определенных юридических положений, которые в будущем могут быть использованы в соответствующем законодательстве Украины.

Обоснована целесообразность первоочередного устранения невыполненных или недовыполненных положений соответствующих международно-правовых обязательств Украины, которые следуют с членства в ООН, Совете Европы, других международных организациях, европейских и евроатлантических инициатив, а также отечественных стратегических плановых документов, на основании чего выработан ряд предложений и рекомендаций относительно внесения изменений и дополнений к действующему законодательству по вопросам административно-правовой охраны прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: административно-правовая охрана, административные правонарушения, административное судопроизводство, общественность, государственная политика, евроинтеграция, международно-правовые акты, органы исполнительной власти, органы местного самоуправления, права и свободы человека и гражданина, правоохранительные органы, субъекты публичной администрации.

SUMMARY

Mozgova A.A. Administrative legal safeguard of rights and freedoms of citizens in the context of European integration. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Thesis on the degree of Candidate of Juridical Science, specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Finance Law; Information Law. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2020.

The dissertation reveals the essence, content, list of human and civil rights and freedoms provided by the provisions of fundamental international legal acts and the Constitution of Ukraine, as well as their role and place in the field of public administration. The definition of the concept of administrative legal protection of human and civil rights and freedoms is formulated, its key tasks, features and functions are clarified. Describes the development and current state of domestic state policy on administrative legal protection of human rights and freedoms. The main directions of administrative legal protection of subjective rights of citizens are highlighted, as well as the powers of central and local executive bodies, local governments in this area are outlined. To reveal the peculiarities and forms of interaction of the public with the authorized subjects of power on the issues of

administrative legal protection of human and civil rights and freedoms. Analyzed international legal standards and foreign experience in administrative legal protection of human and civil rights and freedoms. The most priority ways of further development of administrative legal protection of the rights and freedoms of citizens at the latest stage of European integration processes are offered.

Key words: administrative legal safeguard, administrative compulsion, administrative crimes, administrative rule-making, European integration, public policy, international legal acts, executive bodies, organs of local self-government, right and freedoms of citizen, law enforcement authorities, subjects of public administration.